

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ ЯК СТРАТЕГІЧНА ОСНОВА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Економіка знань – це тип економіки, де знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань стає джерелом зростання. Створення економіки знань передбачає структурування всієї економічної системи на інтелектуальній основі, тобто розвиток потенціалу особистості, який у свою чергу залежить від рівня доступності й якості освіти, охорони здоров'я, інформації й комунікацій, досягнень економіки, науки і культури.

Згідно з оцінками фахівців, із середини ХХ ст. обсяг доступних людству знань подвоюється кожні 20 років, тому знання перетворилися на постійний об'єкт дослідження.

Розгляду економіки знань передував великий пласт розробок з економічних циклів: Дж. Ван Дайна, С. Кузнеця, Г. Менша, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та інші. Ці розробки у подальшому трансформувалися в теорію інновацій. Важливими в аспекті зростання ролі знань в сутності економіки мають дослідження Е. Тоффлера, який розглядає постіндустріальну цивілізацію як «третю хвилю», для якої основою влади виступають вже не сила чи гроші, а знання. Зростання інтересу до економіки знань на пострадянському просторі просліджується в роботах: Г. Клейнера, розглядаючого економіку знань як стан економіки певної країни, при якому знання не лише входять до складу будь-якого товару, а й самі стають повноцінним товаром; Г. Унтура та А. Євсієнко, які підкреслюють природний характер економіки знань, а до ключових факторів її розвитку відносять знання, інтелектуальну власність

та інтелектуальні здібності людини; В. Гейця та В. Семиноженкова, стверджуючих, що джерелом зростання в економіці знань є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання; Ж. Поплавської та В. Поплавського, пов'язуючих економіку знань із збільшенням інтелектуальної складової ціни продукції та зменшенням частки вартості матеріалу; Я. Радченка, розглядаючого економіку знань та інтелектуальний капітал в контексті завдань сталого розвитку; Н. Голікова, який в економіці знань головним виробничим ресурсом вважає обдарованість, здібності та знання і у зв'язку з цим основою формування даної економіки вбачає інвестиції у розвиток людського капіталу.

Таким чином, процес розвитку економіки знань направлений на підвищення якості людського капіталу, якості життя, виробництво знань, високих технологій, інновацій та високоякісних послуг. В розвинених країнах у зв'язку з цим критично зростає значення навчання. На частку нових знань, втілюваних в технологіях, освіті, підготовці кадрів, організації виробництва припадає від 70% до 85% приросту ВВП. Серед усього обсягу знань 90% створені за останні три десятиліття. Тобто освіта призвана стати основою економіки знань, характерною рисою якої являється революція на рівні особистості. Людина починає і закінчує будь-яку діяльність, визначає її цілі та зміст. У людини виникає необхідність в новому бекграунді.

Принциповою особливістю останніх десятиліть ХХ століття являється також те, що самостійною сферою людської діяльності стало виробництво інновацій. У цій сфері на сучасному етапі виробляється $\frac{1}{4}$ світового валового продукту. Отже знання лише тоді має значення в економічному аспекті, коли воно реалізується у формі інновацій.

В управлінні знаннями ключову роль відіграє компетенція організацій, що включає найбільш повні знання, навички, лідерство, аналітичні здібності і орієнтацію на безумовне досягнення поставлених цілей. При активному процесі формування національних та міжнародних ринків знань між провідними країнами світу наростає суперництво за інтелектуальне лідерство. Обсяг світового ринку наукомістної продукції складає 2,3 трлн. дол. Обсяги світової торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності щорічно збільшуються на 12% і до теперішнього часу перевищують 500 млрд дол. Наприклад, США щорічно отримують від експорту наукомістної продукції близько 700 млрд. дол., Німеччина – 530 млрд. дол., Япо-

нія – 400 млрд. дол. Витрати на НДДКР становлять: у США – 2,55% ВВП, у Німеччині – 2,26%, у Японії – 2,78%, у Франції – 2,05%, в Італії – 1,13%, у Великобританії – 2,05%.

Світова практика свідчить, що саме економіка знань стає потужним імпульсом прискорення технологічного розвитку, підвищення наукоємності та конкурентоспроможності продукції, сприяє диверсифікації діяльності. Звідси і нові вимоги до управління. Як ніколи раніше стає актуальним вислів англійського філософа Ф. Бекона – «Знання сила». Економіка знань сьогодні стає базовою і універсальною складовою загальної економіки, оскільки всі сфери матеріального і нематеріального виробництва, виробничі та соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення і оновлення знань. Економіка знань визначає перспективи і динаміку стійкого розвитку.

За оцінками Світового банку, фізичний капітал в сучасній економіці формує 16% загального обсягу багатства кожної країни, природний – 20%, а людський капітал – 64%. В таких країнах, як Японія і Німеччина, частка людського капіталу складає до 80% національного багатства. Лідируючі позиції серед країн ОЕСР за інвестиціями у знання посідають США (6,6% ВВП), за ними йдуть Японія (5,0%) і країни ЄС (3,8%).

Формування економіки знань в Україні є реальним шансом зайняти гідне місце в глобальній економічній системі. Одна із найзначніших конкурентних переваг України на шляху до розбудови економіки знань – високий рівень освіченості її громадян. Так, 45% української робочої сили мають вищу освіту і за цим показником Україна посідає п'яте місце серед 37-ми країн.

Інтелектуальний потенціал України залишається і дотепер потужним. Чисельність науковців в нашій державі складає близько 0,54% від чисельності економічно активного населення. Забезпеченість науковими кадрами в Україні й зараз відповідає рівню таких європейських країн, як Іспанія, Польща, Чехія, Угорщина, однак більш як вдвічі менше за середнє значення цього показника в західноєвропейських країнах. За часткою науковців серед працездатного населення Україна, як і раніше, займає одне з перших місць в Європі.

Але на шляху розвитку економіки знань в Україні існує ряд проблем, як: відсутність дієвих стимулів; бюрократичні перепони; відсутність венчурного фінансування; нестабільність державної політики в інноваційній галузі; нерозвинена інфраструктура під-

тримки підприємницьких інновацій; розрив між наукою і бізнесом та інші.

На наш погляд, становлення економіки знань в Україні потребує інноваційної архітекτονіки розвитку суспільства, фундаментом якої мають стати: зміцнення системи «знання – виробництво – знання», інноваційний розвиток освіти; формування інноваційної культури українського суспільства; удосконалення нормативно-правового регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності; збереження національних основ та культурних особливостей.